

MATEUSZ POTOCZNY

Wydział Teologiczny UO

Kapłan jako słaby i grzeszny sługa w modlitwach Mszy św. liturgii zachodniosyryjskiej¹

Priest as a Weak and Sinful Servant in the Priestly Prayers of the West Syrian Liturgy of Eucharist

Abstract

The liturgical ministry of the priest is closely connected with divine service, which he administers on behalf of the Christian congregation gathered together in prayer. This state presupposes that the priest who is celebrating the Holy Mass should be a perfect model for his co-believers. However, because of the complications of human nature, it seems to be impossible not to acknowledge the weakness and sinfulness in the lives of priests. In this paper the Author, taking into consideration the traditional teaching on the priesthood with the prayers of the Holy *Qurbono* in the West Syrian Tradition, highlights the prayers where the priest confesses many times his human sinfulness asking the Lord for divine mercy to ensure that he is indeed truly worthy to participate in the sacred mysteries with his community. It is significant surely that there are twenty-three references directly towards the priest himself. Standing in front of God he remains as a sinner, whose faults are great and countless. The texts of the penitential prayers make him aware that to ensure that the celebration is worthy, he needs divine forgiveness, because only then are his “weak and sinful hands” able to fulfil the priestly service on behalf of the community gathered there in the church.

Keywords: Priest, sin, Liturgy, Syriac Liturgy, Holy Mass, *Qurbono*.

¹ Niniejsze opracowanie jest przetłumaczoną, poprawioną i uzupełnioną wersją następującego artykułu opublikowanego w Indiach w języku: M. POTOCZNY, كَحْدَمُ صَاحِبِ مَسْجِدِنا, *Priest as a weak and sinful servant in the priestly prayers of the West Syrian Liturgy of Eucharist*, „The Harp” 28 (2013), 326–349.

Kapłan jako słaby i grzeszny sługa w modlitwach Mszy św. liturgii zachodniosyryjskiej

Streszczenie

Posługa liturgiczna kapłana jest ściśle związana z rzeczywistością, która przez wierzących rozumiana jest jako „święta”. Taki stan rzeczy zakłada, że sprawujący najświętsze tajemnice kapłan powinien być doskonałym przykładem dla swoich współwyznawców. Jednakże ludzka natura kapłana podobnie jak każdego innego człowieka jest słaba i grzeszna. Niniejszy artykuł stanowi studium zbioru modlitw z liturgii Mszy świętej (*Qurbono*) tradycji zachodnio-syryjskiej, które odnoszą się do słabości i grzeszności celebrującego ją kapłana. W przebiegu liturgii wynotowano dwadzieścia trzy modlitwy i aklamacje odnoszące się bezpośrednio do osoby celebransa. Stając przed Bogiem, pozostaje on grzesznikiem, którego grzechy są wielkie i niezliczone. Teksty tzw. modlitw penitencjalnych uświadamiają go, że aby sprawowana przez niego liturgia była godną, potrzebuje on boskiego przebaczenia, gdyż tylko wtedy jego „słabe i grzeszne ręce” będą zdolne wypełnić kapłańską posługę na rzecz zgromadzonej wspólnoty i całego Kościoła. Dlatego też te modlitwy są recytowane nie tylko przez sprawującego liturgię prezbitera czy biskupa, ale także przez wiernych.

Słowa kluczowe: kapłan, grzech, liturgia, Msza święta, *Qurbono*, liturgia syryjska.

Liturgiczna posługa kapłana nierozdzielnie złączona jest ze służbą Bożą, która wypełnia on w imieniu liturgicznego zgromadzenia wiernych. W pobożności ludowej stojący przed ołtarzem celebrans reprezentuje całą wspólnotę, będąc dla niej zarazem „kanałem” Bożej łaski. Taki stan rzeczy zakłada, że kapłan celebrujący Mszę św. powinien znajdować się w stanie łaski uświęcającej i być niejako doskonałym wobec dokonujących się tajemnic. Rzeczywiście tylko w ten sposób podczas podniesienia Świętych Misteriów, trzymając w swych rękach Najświętsze Ciało i Krew Chrystusa, może on z odwagą wypowiedzieć słowa: „Święte świętym i czystym powinno być dane” (فَقَوْمًا حَقَّابًا وَكَرْتًا أُؤْمِ وَنَدْمًا حَكْمًا).² Dlatego też celebrans będący ministrem Świętych Darów powinien być wzorem dla wiernych. Jednakże w związku ze skomplikowanym charakterem ludzkiej natury wydaje się niemożliwe, aby nie uznać słabości i grzeszności obecnych

² Inna wersja tej aklamacji brzmi: فَقَوْمًا حَقَّابًا وَكَرْتًا حَكْمًا. To wezwanie jest wspólne wszystkim anaforam orientalnym (gr. τὰ Ἁγία τοῖς ἁγίοις). Jest to starożytna forma ekphonesis wzywająca wiernych do Komunii św. i przestrzegająca ich przed niegodnym do niej przystępowaniem. Znaczenie słów jest następujące: tylko ten, kto jest godzien (tj. znajduje się w stanie łaski uświęcającej), może w pełni uczestniczyć w Najświętszych Darach Ciała i Krwi Jezusa Chrystusa. Świętość jest koniecznym warunkiem nabycia prawa do przyłączenia się do kapłana wzywającego „Święte świętym”. W przeciwnym razie człowiek nie ma prawa nawet na wejście do świątyni. Por. R.F. TAFT, *The Precommunion Rites: A history of the Liturgy of St. John Chrysostom*, t. 5, (OCA 261), Roma 2000, 231–240; J. VAN DER PLOEG, *Une homélie de Jacques de Saroug sur la réception de la sainte communion*, w: *Melanges Eugene Tisserant*, t. 3, Vatican 1964, 396; M. ZHELTOV, *The Moment of Eucharistic Consecration in Byzantine Thought*, w: JOHNSON M. E. (red.), *Issues in Eucharistic Praying in East and West: Essays in Liturgical and Theological Analysis*, Collegeville 2010, 293.

w życiu kapłana. Jest on przecież reprezentantem ludzkości: człowiekiem z krwi i kości. Jak więc połączyć tę rzeczywistość z wymogiem doskonałości? Czy w posłudze kapłańskiej może być w ogóle miejsce na ludzką słabość?

W niniejszym artykule, zestawiając tradycyjne nauczanie na temat kapłaństwa z tekstami zachodniosyryjskiej Mszy św. – *Qurbono* (ܩܘܪܒܘܢܐ)³, postaramy się odpowiedzieć na powyższe pytania. Wyznanie grzechów i przyzywanie miłosierdzia pojawiają się w różnych modlitwach i są wspólne zarówno kapłanowi, jak i wiernym⁴.

1. *Alter Christus?*

Tradycyjna nauka chrześcijańska, zwłaszcza w jej łacińskiej wersji, mówi, że kapłan, który sprawuje ofiarę Mszy św., reprezentuje samego Chrystusa a nawet jest Jego uobecnieniem (*alter Christus*), który działa w Jego osobie⁵. Również w duchowych tradycjach Wschodu kapłan przedstawiany jest jako ten, który dzięki szczególnej duchowej mocy powinien przewyższać innych i być „tak czystym, jak gdyby stał pośród tych mocy w niebiosach”⁶. Dlatego też każdemu kapłanowi może być przypisywana nadprzyrodzony rodzaj świętości. A jeśli tak jest, powstaje pytanie: jak połączyć to stwierdzenie z ludzką (tj. słabą i grzeszną) naturą sługi Bożego?

Zgodnie z tradycją łacińską każdy kapłan, który „na swój sposób zastępuje osobę samego Chrystusa, obdarzony jest też szczególną łaską, aby służąc powierzonym sobie ludziom i całemu Ludowi Bożemu, mógł łatwiej dążyć do doskonałości Tego, którego reprezentuje, i aby słabość ludzkiego ciała była uleczona świętością Tego, który stał się dla nas Najwyższym Kapłanem, «świętym, nie-

³ Należy zaznaczyć, że w opracowaniu odnosimy się wyłącznie do modlitw, w których słabość i grzeszność kapłana-celebransy wyrażona jest w pierwszej osobie liczby pojedynczej. Inne inwokacje, zwłaszcza te wyrażone w pierwszej osobie liczby mnogiej, które również odnoszą się do osoby kapłana, będą jedynie wspomniane.

⁴ Wśród niezmiennych modlitw mszalnych, niektóre zarezerwowane są dla kapłana (ܩܘܪܒܘܢܐ), inne dla diakona (ܩܘܪܒܘܢܐ) i jeszcze inne dla ludu (ܕܥܡܐ). Modlitwy kapłana są większości inwokacjami i błogosławieństwami; teksty diakańskie to głównie upomnienia, wezwania i nakazy; z kolei modlitwy ludu składają się głównie z odpowiedzi, gestów i hymnów. E.J. MOUNAYER, *The Eucharistic Liturgy of the Syrian Church of Antioch*, w: J. MADEY (red.), *The Eucharistic Liturgy in the Christian East*, Kottayam – Paderborn 1982, 77–78.

⁵ CONGREGAZIONE PER IL CLERO, *Istruzione. Il Presbitero, Pastore e Guida della Comunità Parrocchiale*, Roma 2002, n. 6.

⁶ POR. IOHANNES CHRYSOSTOMUS, *De Sacerdotio* (II, 2; III, 4), w: J. ARBUTHNOT NAIRN (red.), *Περὶ ἱερωσύνης – De Sacerdotio of St. John Chrysostom*, Cambridge 1906), 29, 51. Jeden z rosyjskich świętych pisał: „Kapłan jest aniołem, nie człowiekiem”. Zob. GIOVANNI DI KRONSTADT, *La mia vita in Cristo: semi di preghiera e di pace*, Torino 1979), 43.

winnym, niepokalanym, odłączonym od grzeszników» (Hbr 7,26)⁷. Święty minister został tu przedstawiony jako człowiek umocniony „specjalną łaską”, która ma swoje źródło w świętości Najwyższego Kapłana Jezusa Chrystusa. Przyzywanie tej łaski odnajdujemy także w *Obrzędach święceń*. Dla przykładu w wersji syryjskiej podczas wzywania Ducha Świętego (ܩܘܕܝܫܘܬܐ) prosi się o około trzydzieści różnych darów i przymiotów⁸.

Jednakże, nawet jeśli wyświęcony kapłan otrzymuje powołanie połączone ze szczególną łaską do reprezentowania Chrystusa, nie może on zapominać, że nie jest on włodarzem kapłaństwa, a jedynie ministrem Jedyne Arcykapłana, który ma „kapłaństwo nieprzemijające” (Hbr 7,24) i doskonałe. Autor Listu do Hebrajczyków napisał:

Mając więc arcykapłana wielkiego, który przeszedł przez niebiosa, Jezusa, Syna Bożego, trwajmy mocno w wyznawaniu wiary. Nie takiego bowiem mamy arcykapłana, który by nie mógł współczuć naszym słabościom, lecz doświadczonego we wszystkim na nasze podobieństwo, z wyjątkiem grzechu. (Hbr 4,14-15).

Oczywiście uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa poprzez przyjęte świecenia zakłada szczególne powołanie do świętości⁹ jednak nie zmienia ono słabości ludzkiej natury. Doświadczenie codzienności ukazuje nam prawdę, że kapłan – wybrany spośród ludzi (por. Hbr 5,1) pozostaje słaby jak oni i wciąż potrzebuje nawrócenia.

2. Słabość i grzeszność kapłańska u Ojców Kościoła

Świadomość ludzkiej natury kapłana obecna jest w teologii i duchowości chrześcijańskiej. Pośród popularnych tematów związanych z grzechem i nawróceniem pisarze Kościoła przy różnych okazjach rozpatrywali też przypadki „ludzi Boga”. Przede wszystkim pisma te odnosiły się do życia mnichów i cenobitów, których głównym zadaniem było prowadzenie walki z wrogami duszy

⁷ SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum Ordinis”*, AAS 58 (1966), n. 12.

⁸ POF. M.G. KONDOTHRA, *Sacrament of Ordination in the Malankara Orthodox-Syrian Church*, w: P. HOFRICHTER, G. WILFLINGER (red.), *Sixth Non-Official Consultation on Dialogue within the Syriac Tradition*, Vienna 2004, 84–85; P.G. GIANAZZA, *Temi di teologia orientale*, Bologna 2010, 454–455.

⁹ G. O’COLLINS, M. KEENAN JONES, *Jesus Our Priest: A Christian Approach to the Priesthood of Christ*, Oxford 2010, 287.

(tzw. walka duchowa¹⁰). Słabe stworzenie musi bowiem walczyć, aby stać się podobnym do Stwórcy¹¹.

Jednak życie duchownych, żyjących na sposób ludzi świeckich wydaje się trudniejsze niż życie mnichów. Pełniąc posługę „pośród świata” kapłan wystawiony jest na wiele pokus i zagrożeń duchowych, dlatego też musi on żyć uważniej niż żyjący w samotności mnich¹². Innymi słowy, zwykli kapłani muszą stawiać czoła większym wyzwaniom.

Liczni święci mężowie i Ojcowie Kościoła, świadomi własnej słabości, odrzucało możliwość przyjęcia święceń kapłańskich w obawie przed własną niegodnością czyniącą z nich niezdatnych do przyjęcia tak wielkiego daru. Historia pokazuje nam pewne przykłady. P. Yousif zauważa, że Efreem Syryjczyk († 373) przez całe swe życie pozostał diakonem. Według Cytry Ducha Świętego¹³ człowiek nigdy nie będzie zdolny stać się kapłanem właśnie ze względu na swoją słabość. Nikt nie jest godzien tej służby, gdyż kapłan wypełnia podwójną misję wymagającą niepodzielonej świętości. Ta misją jest składanie Ofiary Eucharystycznej i mediacja między Bogiem i ludźmi. Doskonałość, mówi Yousif, nigdy nie będzie osiągnięta, a zawsze jest konieczna¹⁴. W poemacie *Carmina Nisibena* sam Efreem mówi o kapłanie:

Że powinien oczyszczać swój umysł, a także swój język; że powinien oczyszczać swe ręce i czynić całe swe ciało błyszczącym; to zbyt mało dla kapłana i jego godności, który ofiaruje Żywe Ciało. Niech się oczyszcza cały i o każdej porze; bo stoi jako mediator, między Bogiem i ludzkością. Błogosławiony, który oczyścił swoje sługi¹⁵.

Również Grzegorz z Nazjanzu († 407) czuł się niegodnym i mocno wątpił zanim został kapłanem. W jednej ze swych *Orationes* mówi:

¹⁰ Zob. T. ŚPIDLIK, *Duchowość chrześcijańskiego Wschodu. Przewodnik systematyczny*, Kraków 2005, 293–331.

¹¹ W tradycji monastycznej ascetyzm był często porównywany do walki i bitwy przeciwko duchowym wrogom. Jednym z najśłynniejszych pism traktującym o tym zagadnieniu jest *Praktikos* Ewagriusza z Pontu, będący jego przewodnikiem po życiu ascetycznym. T. Śpidlik zauważa, że we wszystkich tradycjach chrześcijańskich znajdują się liczne teksty mówiące o zagadnieniu walki. Por. EVAGRIUS PONTICUS, *Πρακτικὸς*, w: ÉVAGRE LE PONTIQUE, *Traité pratique ou le moine*, ed. A.&C. GUILLAUMONT, (Sch 171), Paris 1971; T. ŚPIDLIK, *Duchowość*, 293; T. ŚPIDLIK, M. TENACE, R. CEMUS, *Il monachesimo secondo la tradizione dell'Oriente cristiano*, Roma 2007, 158–160.

¹² Por. IOHANNES CHRYSOSTOMUS, *De Sacerdotio* (IV), PG 48, k. 679.

¹³ Tak tradycja nazywa św. Efrema.

¹⁴ P. YOUSIF, *L'Eucharistie chez saint Éphrem de Nisibe*, Rome 1984, 248.

¹⁵ EPHREM, *Carmina Nisibena* XVIII,12. Tekst oryginalny edytowany przez: E. BECK, *Des Heiligen Ephraem des Syrers „Carmina Nisibena”*, CSCOSyri 92, Louvain 1961, 50.

Wiedziałem to wszystko: wiedziałem także, że nikt nie jest godzien tego, który jest jednocześnie ofiarą i kapłanem, wielkiego Boga, jeśli sam nie ofiarował się Bogu jako ofiara żywa, święta, jeśli nie oddał kultu przyjemnego Bogu, jeśli nie przedstawił Bogu tej ofiary chwały i tegoż skruszonego ducha, które tworzą jedyną ofiarę, której wymaga od nas Dawca wszystkiego. Jak więc mógłbym mieć śmiałość przedstawić Mu zewnętrzną ofiarę będącą repliką wielkich tajemnic? Jak mógłbym przywdziać szaty i imię kapłana, przed poświęceniem mych rąk świętym zadaniom, zanim przyzwyczaję me oczy do kierowania zdrowego wzroku na stworzenie, zwracając ku samemu podziwowi Stwórcy, a nie ku uszczerbkom stworzenia, zanim moje uszy staną się wystarczająco otwarte na naukę Pana¹⁶.

Istnieje wiele innych tekstów Ojców traktujących na temat grzeszności, słabości i niegodności ludzkiej wobec tajemnicy kapłaństwa. W *Dialogu o Kapłaństwie* Jan Chryzostom († 407) wyjaśnia, że jego początkowa ucieczka od przyjęcia święceń motywowana była miłością Chrystusa i lękiem przed odpowiedzialnością:

Gdybym bowiem nadawał się do tego urzędu, jak to chciał Chrystus, a uciekłbym, słusznie mógłbyś postawić zarzut mym słowom. Skoro jednak słaby duch czyni mnie niezdatnym do tej posługi, cóż godnego możesz mi powiedzieć? Bo właśnie lękałem się, abym – wziąwszy owczarnię Chrystusową pełną życia i zdrowia i zniszczywszy ją potem przez niedbalstwo – nie ściągnął na siebie gniewu Boga, który ją tak ukochał, że siebie samego wydał dla jej zbawienia i czci¹⁷.

Powyższe przykłady w jasny sposób ukazują, że świadomość własnej słabości była dla autorów rzeczywiście przeszkodą na drodze do kapłaństwa. Nawet jeśli ważność celebrowanych sakramentów nie zależy od cnoty szafarza¹⁸, zdaniem

¹⁶ Ταῦτα οὖν εἰδὼς ἐγὼ, καὶ ὅτι μηδεὶς ἄξιός τοῦ μεγάλου καὶ Θεοῦ, καὶ θύματος, καὶ ἀρχιερέως, ὅστις μὴ πρότερον ἑαυτὸν παρέστησε τῷ Θεῷ θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, μηδὲ τὴν λογικὴν λατρείαν εὐάρεστον ἐπεδείξατο, μηδὲ ἔθυσε τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως καὶ πνεῦμα συντετριμμένον, ἦν μόνον ὁ πάντα δοῦς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν θυσίαν, πῶς ἔμελλον θαρρήσῃσαι προσφέρειν αὐτῷ τὴν ἐξῶθεν, τὴν τῶν μεγάλων μυστηρίων ἀντίτυπον· ἢ πῶς ἱερέως σχῆμα καὶ ὄνομα ὑπόδυσθαι, πρὶν ὁσίοις ἔργοις τελειῶσαι τὰς χεῖρας; πρὶν τὸν ὀφθαλμὸν ἐθίσαι βλέπειν ὑγιῶς τὴν κτίσιν, καὶ εἰς θαῦμα μόνον τοῦ κτίσαντος, ἀλλὰ μὴ ζημίαν τοῦ πλάσαντος; πρὶν τῇ παιδείᾳ Κυρίου ἱκανῶς ἀνοιγῆναι τὰ ὦτα. GREGORIUS NAZIANZENSIS, *Oratio 2*, 95, w: GRÉGOIRE DE NAZIANZE, *Discours 1–3*, ed. J. BERNARDI, (SCH 247), Paris 1978, 212–215 (tłum. własne).

¹⁷ Εἰ μὲν γὰρ ἱκανῶς ἔχον διοικῆσαι τὴν ἀρχὴν ταύτην, καθὼς ὁ Χριστὸς ἠθέλεν, εἶτα ἀπέφυγον, ἔδει πρὸς τὸ παρ' ἐμοῦ λεγόμενον ἀπορεῖν· ἐπειδὴ δὲ ἀχρηστὸν με πρὸς τὴν διακονίαν ταύτην ἢ τῆς ψυχῆς ἀσθένεια καθίστησι, ποῦ ζητήσεως ἄξιον τὸ λεγόμενον; Καὶ γὰρ δέδοικα μὴ τὴν ἀγέλην τοῦ Χριστοῦ σφριγᾶσαν καὶ εὐτραφῆ παραλαβόν, εἶτα αὐτὴν ἐξ ἀπροσεξίας λυμηνάμενος, παραζύνω κατ' ἑμαυτοῦ τὸν οὕτως αὐτὴν ἀγαπήσαντα Θεὸν, ὡς ἑαυτὸν ἐκδοῦναι διὰ τὴν ταύτης σωτηρίαν τε καὶ τιμὴν. Tekst grecki za: IOHANNES CHRYSOSTOMUS, *De Sacerdotio* (II), PG 48, 638. Tekst polski za: JAN CHRYSOSTOM, *Dialog „O kapłaństwie”*, tłum. W. KANIA (BOK 27), Kraków 2009, 67–68.

¹⁸ Por. P. YOUSIF, *L'Eucharistie chez saint Éphrem*, 249.

niektórych Ojców lepiej pozostać w stanie świeckim aniżeli stać się niegodnym sługą Boga.

Ponadto należy wspomnieć jeszcze inny rodzaj tekstów dotyczących świadomości kapłańskiej grzeszności. Autorzy, którzy zdecydowali się przyjąć święcenia, doskonale zdawali sobie sprawę, że ów otrzymany od Boga skarb noszą „w naczyniach glinianych” (por. 2 Kor 4,7). Świadectwa tego znajdujemy w niektórych kończących manuskrypty kolofonach¹⁹. Interesujący przykład takiego kolofonu pochodzi z napisanego w Indiach (Kerala) manuskryptu, zawierającego tekst anafory Dionizego Bar Salibi († 1171):

ܘܠܘܠ ܕܢܘܨܘܢܐ ܕܡܘܪܐܢܐ ܕܕܝܘܢܝܙܐ ܒܪܫܠܝܒܐ ܕܡܘܪܐܢܐ ܕܕܝܘܢܝܙܐ ܕܡܘܪܐܢܐ ܕܕܝܘܢܝܙܐ
ܘܠܘܠ ܕܢܘܨܘܢܐ ܕܡܘܪܐܢܐ ܕܕܝܘܢܝܙܐ ܕܡܘܪܐܢܐ ܕܕܝܘܢܝܙܐ ܕܡܘܪܐܢܐ ܕܕܝܘܢܝܙܐ

Zakończył tę Anaforę Mor Dionizego Bar Salibi rękoma słabego, grzesznika, nędznika, nikłego, winnego, głupiego i pełnego wad, Prezbiter Jerzy...²⁰

Mądrość Kościoła, doskonale znając ludzką naturę, czyni nas świadomymi grzeszności i słabości wyświęconych ministrów. Wezwanie chrześcijan do nawrócenia jest wciąż aktualne w sprawowaniu kultu. Ów temat wraz z pokutą od zawsze był obecny w tekstach liturgicznych różnych tradycji. Wydaje się jednak, że w szczególny sposób zadomowił się w oficjach zachodniosyryjskich²¹. Wierni, a zwłaszcza kapłan-celebrans, wzywani są do skruchy (a przez to także do czuwania) w różnych momentach całej celebracji świętego *Qurbono*²².

¹⁹ Tekst dodany przez skrybę/autora na końcu manuskryptu, zawierający często wiele cennych informacji; składa się często z imienia skryby/autora (czasem wraz z ukazaniem pokrewieństwa), daty, miejsca przepisania, imienia osoby zlecającej pracę, przeznaczenie tekstu oraz imię hierarchy sprawującego urząd na danym terytorium. S. BROCK, *Colophons*, w: S. BROCK, A.M. BUTTS, G.A. KIRAZ, L. VAN ROMPAY, *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*, Piscataway 2011, 101–102.

²⁰ Niewokalizowany tekst w języku syryjskim podano za: G.A. KIRAZ, *The New Syriac Primer*, Piscataway 2007, 187.

²¹ Por. B. VARGHESE, *West Syrian Liturgical Theology*, Aldershot 2004, 112.

²² Ta liturgia eucharystyczna sprawowana jest, z pewnymi modyfikacjami, przez Kościoły tradycji syro-antiocheńskiej, tj. Syryjski Kościół Ortodoksyjny, Kościół maronicki, Malankarski Ortodoksyjny Kościół Syryjski, Syryjski Kościół Katolicki, Syro-Malankarski Kościół Katolicki, Niezależny Syryjski Kościół Mala-baru, Syro-Malankarski Kościół Mar Thoma oraz Kościół Ewangelicki Świętego Tomasza. Por. E.J. MOUNAYER, *The Eucharistic Liturgy*, 71; M. POTOCZNY, *Rodziny liturgiczne chrześcijańskiego Wschodu – panorama*, „Teologia i Człowiek” 25/1 (2014), 177. Syryjskie teksty modlitw użyte w niniejszym opracowaniu pochodzą z: S.Y. ATHANASIOS, K. MATHEN, K. MOOLAYIL (red.), *The Trilingual Service Book*, Kottayam 2008 [= TSB]. Tłumaczeń z języka syryjskiego dokonał autor niniejszego opracowania.

كَيْفَ صَدَّقْتُكَ يَا مُعْتَصِمًا. أَيْتَسَاوَيْتُكَ يَا مُعْتَصِمًا. أَيْتَسَاوَيْتُكَ يَا مُعْتَصِمًا. كَيْفَ صَدَّقْتُكَ يَا مُعْتَصِمًا. كَيْفَ صَدَّقْتُكَ يَا مُعْتَصِمًا.

Barekmor, na przebaczenie³⁰. Moi bracia i moi umiłowani, módlcie się za mnie, abym był godny złożyć żywą i świętą ofiarę na rzecz całej wspólnoty Kościoła.

Poprzez to wezwanie kapłan, który przygotowuje się do celebrowania Świętych Misteriów, staje się uświadamia sobie swoją małość wobec ich wielkości. Potrzebuje łaski Bożej, aby rozpocząć Świętą Służbę za zbawienia całego Kościoła. Modlitwa wstawieniowa całej wspólnoty wydaje się tu zasadnicza: ten, który w jej imieniu będzie stał przed ołtarzem, może wypełnić to zadanie oczyszczony przez swoją skruchę i dzięki modlitwom swoich braci w wierze. Osobista świadomość tej konieczności podkreślona jest w słowach wypowiedzianych podczas pokłonu przed Stołem Życia³¹:

كَيْفَ صَدَّقْتُكَ يَا مُعْتَصِمًا. كَيْفَ صَدَّقْتُكَ يَا مُعْتَصِمًا.

Królu Niebieski, przebac mi wszystko, czym zgrzeszyłem przeciw Tobie.

Kapłan ponownie staje w prawdzie o swojej ludzkiej słabości podczas składania na patenie chleba przeznaczonego do celebracji³²:

كَيْفَ صَدَّقْتُكَ يَا مُعْتَصِمًا. كَيْفَ صَدَّقْتُكَ يَا مُعْتَصِمًا. كَيْفَ صَدَّقْتُكَ يَا مُعْتَصِمًا. كَيْفَ صَدَّقْتُكَ يَا مُعْتَصِمًا.

O Pierworodny Ojca, przyjmij to *Bukhro*³³ z rąk swego sługi – słabego i grzesznego.

Prosząc o przebaczenie, celebrans może być pewien, że Bóg przyjmuje modlitwy skruszonego. Potwierdzenie tej idei znajdujemy w następującym *Proemionie*³⁴, który mówi *inter alia*, że miłosierny Ojciec odpowiada grzesznikowi, który Go wzywa: كَيْفَ صَدَّقْتُكَ يَا مُعْتَصِمًا; że współczujący Syn przyjmuje

³⁰ To wezwanie skierowane jest do współkoncelebrujących kapłanów. Jest swoistą prośbą o zgodę na celebrowanie Eucharystii w ich imieniu. Z kolei słowo كَيْفَ صَدَّقْتُكَ (dosł. „błogosław, mój Panie”) jest najczęściej spotykanym wezwaniem w modlitwach błagalnych o błogosławieństwo. Jest tożsame z greckim εὐλόγησον δέσποτα. Por. J.P. DESCHLER, *Word and Meaning. A glossary in Liturgy and Iconography with special reference to the Theology of the Eastern Churches*, Kottayam 2012, 56.

³¹ TSB, 9.

³² TSB, 11.

³³ Chleb Eucharystyczny. J.P. DESCHLER, *Word and Meaning*, 64.

³⁴ Modlitwa wprowadzająca, zazwyczaj poprzedzona wezwaniem diakońskim i zawsze wprowadzana proklamacją lub tzw. *shuraya*. Zob. P.D. DAY, *The Liturgical Dictionary of Eastern Christianity*, Collegeville 1993.

penitentów: *حَدِّثْنَا بِصَفْحِكَ حَتَّى نَحْمَدَكَ بِصَفْحِكَ*; że Duch Święty wybacza modlącym się dłużnikom: *حَدِّثْنَا بِصَفْحِكَ حَتَّى نَحْمَدَكَ بِصَفْحِكَ*³⁵.

To samo przekonanie obecne jest w *Qolo*³⁶ Pierwszej Służby. Celebrans mówi o tu sobie w pierwszej osobie liczby pojedynczej³⁷:

حَدِّثْنَا بِصَفْحِكَ حَتَّى نَحْمَدَكَ بِصَفْحِكَ
 حَتَّى نَحْمَدَكَ بِصَفْحِكَ حَتَّى نَحْمَدَكَ بِصَفْحِكَ

W Twoje drzwi, o Panie, pukam: i proszę o litość z Twojego skarbcza. Jestem grzesznikiem od lat, zbroczyłem z Twojej drogi. Daj, abym poznał swoje grzechy i wyrzekł się ich i żył według Twej łaski.

Wzmianka o pukaniu do drzwi Pana wydaje się bezpośrednim odniesieniem do słów Jezusa: „Proście, a będzie wam dane; szukajcie, a znajdziecie; kołaczcie, a otworzą wam. Każdy bowiem, kto prosi, otrzymuje; kto szuka, znajduje; a kołaczącemu otworzą” (Łk 11,9-10). Nawet człowiek, którego grzechy są niezliczone (*كثيرة*)³⁸, jeśli tylko szczerze je wyzna, wyrzeknie się ich i prosi o przebaczenie, otrzyma zmiłowanie z niezmiernego skarbcza Pańskiego.

Wyznanie słabości przewodniczącego Liturgii ma miejsce podczas recytacji kolejnego *Eqbo*³⁹:

سَأَلْتُكَ يَا رَبِّ حَتَّى تَحْتَمِلَ عَنِّي ذُنُوبِي وَتَسْتَجِيبَ لِي

Zgrzeszyłem przeciwko Tobie, który masz litość dla grzesznika; przyjmij mą prośbę i przebac mi moje przewinienia, o Panie, Panie wszystkiego, zmiłuj się nade mną!

3.2. Obrzęd Przygotowania Liturgii – Druga Służba (*أَمْتَمُّوا*)⁴⁰

Druga część Liturgii rozpoczyna się doksologią tzn. tym samym wezwaniem co *أَمْتَمُّوا*, w której wspólnota opisana jest jako słaba i grzeszna (*ذُنُوبًا*); następnie recytuje się modlitwę o uczynienie wiernych godnymi (*أَمْتَمُّوا*) do stawania przed ołtarzem wobec Świętych Tajemnic

³⁵ TSB, 13.

³⁶ Dosłownie „głos” lub „ton”. Są to popularne pieśni śpiewane podczas Liturgii po odczytaniu perykopy Pisma Świętego. Zob. P.D. DAY, *The Liturgical Dictionary*, 247.

³⁷ TSB, 15.

³⁸ Sformułowanie „grzesznik od lat” zakłada niepoliczalność popełnionych grzechów i przewinień.

³⁹ *Eqbo* to końcowy hymn następujący po psalmie, będący zarazem łącznikiem z następującą po nim modlitwą. J.P. DESCHLER, *Word and Meaning*, 64; TSB, 15.

⁴⁰ TSB, 17–37.

w czystości i świętości (وَيُذَكِّرُكَ بِذُنُوبِكَ يَا كَاهِنًا) ⁴¹. Po tym wprowadzeni kapłan rozbierając swój zwyczajny strój, kolejny raz odnosi się do swej grzeszności, która ma swoje korzenie w działalności złego ducha ⁴²:

أَهْكَسِبُ مِنْكَ الْكَلْبَةَ يَا رَبِّ الْوَالِحِينَ هَهُنَا حَبِّ وَفَتَاهَا وَتَحْبِبُ حَتْمًا وَالْحَمِيمِ تَنَا تَحْنَا
وَسُعْبِ حَلْمَعْمَعًا وَمُقْتَرٍ. ذَلْفَعْنَا وَهَمَّكَ قَبْرُهُمْ نَدِّ ذَلْفَعْنَا لِحَلْمَعْمَعِ

Oddał ode mnie, o Panie, nieczyste szaty, którymi przyodziął mnie Szatan przez słabość mych złych czynów i odziej mnie w szaty wybrane, które przydatne są dla służby Twej czci i ku chwale Twego Świętego Imienia, o nasz Panie i nasz Boże na wieki.

Podczas obmywania rąk celebrans symbolicznie oczyszcza całe swoje ciało ⁴³. Istotnie bowiem, każda część tegoż ciała potrzebuje przebaczenia i Bóg oczyści ją, ponieważ nie chce On śmierci grzesznika (por. Ez 18,23; Mdr 1,13; 2P 3,9) ⁴⁴:

حُنْذُ الْكَلْبَةِ أَسْبُ كَلْبَةٍ. هَهُنَا مَحْمَعًا وَحَتْلًا يُعْتَنَا: هَهُنَا وَلَا نَجَا حَصَّاهَا وَيَهْتُمْنَا: حَمَامِرُ قَهْقِي إِنَّا أَنْتُمْ
وَجَا وَمَحْد. هَهُنَا مَأَلَا إِنَّا سَهْمًا وَكَدَمَ لَا نُحْتَهْهَمُهُ إِلَّا وَمَحْدِ كَبِّ حَبْرَحْنَا وَمَحْدِ كَبِّ حَبْرَحْنَا إِنَّا
كَبِّ لَا هَذَا إِنَّا. حُنْذُ إِنَّا حَمِيمٍ وَيَأْتِي: حَمَامِرُ حَمَامِرُ وَمَحْدِ كَبِّ حَبْرَحْنَا وَمَحْدِ كَبِّ حَبْرَحْنَا. حَمَامِرُ وَلَا
أَسْبُ وَلَا أَسْبُ وَلَا تَمَحْتَجُّ هَتْمَعْمَعًا. هَلْأَنْتُمْ وَمَحْدِ كَبِّ حَمَامِرُ وَهَتْمَعْمَعًا. ذَلْفَعْنَا حَمَامِرُ وَمَحْدِ
وَجِبُّ تَمَامِرُ: أَسْبُ وَكَمَّ حَمَامِرُ أَسْبُ. هَهُنَا مَحْمَعًا كَبِّ حَمَامِرُ وَأَسْبُ الْوَالِحِينَ. نَدِّ ذَلْفَعْنَا
لِحَلْمَعْمَعِ

Panie, Boże wszechmogący, który przebaczasz ludzkie nieprawości; który nie chcesz śmierci grzesznika. Do Ciebie wyciągam ręce mego serca i od Ciebie proszę o przebaczenie wszystkich moich bezprawności, podczas gdy zbliżam się do Twego ołtarza, jako że jestem niegodny. Błagam Cię, zachowaj mój umysł od wszelkich wpływów nieprzyjaciela; moje oczy od pożądlivego patrzenia; moje uszy od słuchania marności; moje ręce od służenia nikczemnym czynom; moje wnętrzości by wmieszały się w Ciebie; aby moja cała istota mogła zwrócić się do Ciebie, i by od Ciebie far Twych Boskich Misteriów został mi udzielony, nasz Panie i nasz Boże na wieki.

Po modlitwie o Boże uwolnienie (رَجَاءُ كَهْنُوتِ الْوَالِحِينَ فِيهِمْ), która jest wspomnieniem tajemnic życia Chrystusa, świętych Ojców i wiernych zmar-

⁴¹ TSB, 17.

⁴² *Tamże*.

⁴³ Zob. także: F. PITTAPILLIL, *The Celebration of the Holy Mysteries*, Kottayam 2011, 134.

⁴⁴ TSB, 21–23.

łych⁴⁵, następuje inna, wybrana w zależności od liturgicznego wspomnienia lub intencji sprawowanej *Qurbono*. W modlitwie przeznaczonej na Msze za wier-nych zmarłych kapłan mówi⁴⁶:

...مَحْسُومٌ إِذْ هُوَ حَقٌّ وَحُلٌّ لِيَوْمِ نَبِيٍّ وَحَدِّ حَسْتَكُلِّا مَسْتَكُلِّا...

Przyjmij, Boże, tę ofiarę, z moich słabych i grzesznych rąk...

Podobnie w modlitwie przeznaczonej do celebracji odprawianych za krew-nych kapłana znajdują się takie słowa⁴⁷:

إِذْ هُوَ حَقٌّ حَسْتَكُلِّا نَسْأَلُكَ لِحَا لِحَا (وَالْحَدِّ) وَحَلِّا وَهَلِّا حَمْسَكِهَلِّا؛ لِمَا كِهَلِّا؛ حَقٌّ وَحُلٌّ لِيَوْمِ نَبِيٍّ وَحَدِّ حَسْتَكُلِّا...

Boże, daj – w swej dobroci – spoczynek i dobrą pamięć mojemu ojcu (mojej matce, ...) i tym wszystkim, którzy prosili Cię o pamięć w składanej Tobie ofierze, których imiona Ty znasz.

Sformułowanie „słabe i grzeszne ręce”, obecne już w niektórych przywoła-nych modlitwach, znajdujemy także podczas ofiarowania kadzidła (*Etro*⁴⁸). Celebrans mówi tam m.in.⁴⁹:

لِإِفْرَاةِ حَلِّا مَحْسُومٌ لِيَوْمِ نَبِيٍّ وَحَدِّ حَسْتَكُلِّا حَقٌّ وَحُلٌّ لِيَوْمِ نَبِيٍّ وَحَدِّ حَسْتَكُلِّا...
 مَسْتَكُلِّا نَسْأَلُكَ لِحَا لِحَا. حُدِّا مَسْتَكُلِّا وَحَمْسَكِهَلِّا؛ لِمَا كِهَلِّا؛ حَقٌّ وَحُلٌّ لِيَوْمِ نَبِيٍّ وَحَدِّ حَسْتَكُلِّا...

Na cześć i chwałę Świętej i Chwalebnej Trójcy, moje słabe i grzeszne ręce ofiarują kadzidło. Błagajmy Pana o miłosierdzie i litość. Miłosierny Panie, miej miłosierdzie dla nas i wspomóż nas.

Formę pokutną znajdujemy także w ostatnim *Sedro*⁵⁰ tej części celebracji. Ka-płan, w imieniu koncelebransów i całej wspólnoty, ofiaruje kadzidło i mówi, że czyni to „z powodu naszych grzechów i głupot” (حَدِّا مَسْتَكُلِّا مَسْتَكُلِّا)⁵¹.

⁴⁵ Por. G. PANIKER, *The Holy Qurbono*, 149.

⁴⁶ TSB, 26.

⁴⁷ *Tamże*.

⁴⁸ Hymn kadzielnny. J.P. DESCHLER, *Word and Meaning*, 101.

⁴⁹ TSB, 33.

⁵⁰ Modlitwa ofiarowania kadzidła. J.P. DESCHLER, *Word and Meaning*, 254.

⁵¹ R. Taft, opisując ofiarę kadzidła składaną podczas modlitwy wieczornej, mówi, że samo kadzidło ma we wschodnich tradycjach znaczenie pokutne, które odnosi się do naszego samoofiaro-wania się w skrusze. R. TAFT, *The Liturgy of the Hours in East and West: The origins of the Divine Office and its meaning for today*, Collegeville 1986, 356.

móz mojej słabości, która woła do Ciebie przez modlitwy Twej Matki i wszystkich Twoich świętych.

3.4. Anafora (ܐܢܦܘܪܐ)

Anafora jest centralnym elementem celebracji Eucharystii. Uobecnia ona misteria męki, śmierci i zmartwychwstania Pana Jezusa Chrystusa⁶⁰.

Podobnie jak we wcześniejszych częściach Mszy św. także w anaforze znajduje się wiele elementów, które możemy nazwać pokutnymi. Już na początku, jeszcze przed wstępnym dialogiem, powraca idea świadomości ludzkiej słabości. Znajdujemy ją w modlitwie pocałunku pokoju (ܐܢܦܘܪܐ ܕܡܘܨܘܪܐ ܕܡܘܨܘܪܐ), gdzie lud przedstawiony jest jako „niegodni słudzy” potrzebujący przemiany (ܕܡܘܨܘܪܐ ܕܡܘܨܘܪܐ, ܐܢܦܘܪܐ ܕܡܘܨܘܪܐ). Również w modlitwie następującej obecne jest to przeświadczenie, jednak dopiero w cichym tekście odmawianym po *epiklesis* powraca ono w pierwszej osobie liczby pojedynczej, gdy celebrans wspomina różne stany Kościoła⁶¹:

ܐܢܦܘܪܐ ܕܡܘܨܘܪܐ ܕܡܘܨܘܪܐ ܕܡܘܨܘܪܐ...

... ze mną, nędznym. Nie pamiętaj grzechów mej młodości...

Kolejna modlitwa, w której następuje pierwszoosobowa referencja do grzeszności, to chrystologiczne wezwanie z homilii 95 Jakuba z Sarug († 521) – *O udziale w Świętych Misteriach* (ܐܢܦܘܪܐ ܕܡܘܨܘܪܐ ܕܡܘܨܘܪܐ)⁶². Tekst ten jest zachętą

⁶⁰ M. NIN, *Anafore*, w: E.G. FARRUGIA, *Dizionario Enciclopedico dell'Oriente Cristiano*, Roma 2000, 35. W niniejszym opracowaniu opieramy się na Anaforze św. Jakuba „brata Pańskiego” (por. Gal 1,19), która była bodaj najpowszechniejszą wśród wschodnich anafor w historii chrześcijaństwa. Modlitwa ta, pochodząca ze środowiska jerozolimskiego, została przetłumaczona z greki na język syryjski przed VI w. Większość innych anafor używanych w tradycji zachodniosyryjskiej jest wzorowana właśnie na Anaforze św. Jakuba. Jest to najuroczystsza Modlitwa Eucharystyczna, której odmawianie do dziś jest obowiązkowe w niektórych święta. W historii było wiele edycji krytycznych jej syryjskiego tekstu. Wśród nich należy wymienić edycję Rahmâniego (1922) zatytułowaną *Missale juxta ritum Ecclesiae apostolicae Antiochenaе Syrorum*. W niniejszym studium tekst syryjski modlitw zaczerpnięty został z wspomnianego już kilkakrotnie wydania *Trilingual Service Book* [TSB], używanego przez wiernych Syryjskiego Kościoła Ortodoksyjnego. Zgodnie z informacją zawartą w przypisie tegoż wydania, Anafory św. Jakuba należy używać przy następujących okazjach: wszystkie święta Kościoła; celebracje święceń diakońskich, prezbiteratu i episkopatu lub patriarchy; celebra Mszy św. prymicyjnej; celebra pierwszej Mszy św. w nowo poświęconej świątyni (TSB, 122). Por. B. VARGHESE, *The Syriac Version of the Liturgy of St James. A brief history for Students*, Kottayam 2001, 5–9; E.J. MOUNAYER, *The Eucharistic Liturgy*, 87; G. KHOURI-SARKIS, *L'anaphore syriaque de Saint Jacques*, „L'Orient Syrien” 4 (1959), 424.

⁶¹ TSB, 133.

⁶² TSB, 149–150. Zob. także: P. BEDJAN (red.), *Homilies of Mar Jacob of Saroug*, Piscataway 2006, 661–662; J. VAN DER PLOEG, *Une homelie*, 395–418.

skierowaną do uczestników Mszy św., by prosili Boga, by Ten przyjął bezkrwawą ofiarę Chrystusa na odpuszczenie grzechów⁶³. Ponieważ ów tekst jest dość długi i nie ma konieczności przytaczania go *in extenso*, poniżej zacytujemy jedynie trzy najważniejsze elementy:

ܘܠܐ ܠܐܝܬܐ ܕܥܘܢܐ.

I niech mi zostanie wybaczone przez Niego (Jezusa Chrystusa).

ܘܠܐ ܠܐܝܬܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ.

I nie pamiętaj grzechów, które popełniłem przed Twą wielkością.

ܘܠܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ...

Ponieważ zgrzeszyłem, Twój Najukochańszy zniósł gwoździe i włócznię.

Także klęcząc przed przyjęciem *gmurto*⁶⁴, celebrans wzywa Bożej pomocy i wypowiada następujące słowa⁶⁵:

ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ...
... uczynj mnie godnym, o Panie... i bym stał się godny darowania długów i przebaczenia grzechów.

Wyrażenie „być godnym przebaczenia grzechów” powraca także w następnej modlitwie recytowanej podczas wyjmowania *gmurto* z kielicha⁶⁶:

ܘܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ.

I przez Ciebie, bym mógł uciec od nieugaszonego ognia i był godnym przebaczenia, jak grzeszna kobieta i lotr.

Z kolei pijąc Najświętszą Krew Pana Naszego Jezusa Chrystusa, celebrans dodaje następujące słowa⁶⁷:

ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ...
Przez Twą Krew – żywą i życiodajną – która została przelana na krzyżu, niech zostaną mi przebaczone moje przestępstwa i niech będą odpuszczone moje grzechy, o Jezu – Słowo Boga...

⁶³ A. HARRAK (red.), *Jacob of Sarug's Homily on the Partaking of the Holy Mysteries*, Piscataway 2009, 4.

⁶⁴ ܘܕܥܘܢܐ tzn. konsekrowany Chleb. J.P. DESCHLER, *Word and Meaning*, 116.

⁶⁵ TSB, 161.

⁶⁶ TSB, 161.

⁶⁷ *Tamże*.

Jeszcze raz temat grzeszności i słabości kapłana powraca pod koniec świętego *Qurbano*. Znajduje się on w modlitwie rozesłania wiernych, gdy kapłan zwrócony w stronę zgromadzonych mówi⁶⁸:

لَا كَحِمْزٍ حَسْبًا وَسَلْمًا أَسْمًا إِلَّا كَبْرِي حَبْرِي كُفْرًا

I bym ja, słaby i grzeszny sługa, został wspomozony i oszczędzony waszymi modlitwami.

4. Zakończenie

Słabość i grzeszność to dwie rzeczywistości od zawsze obecne w życiu człowieka. Historia zbawienia jest historią ludzkiej niedoskonałości i łaski Bożej, która prowadzi nas do nawrócenia i zbawienia. Nawet Wcielenie Syna Bożego ma swoje źródła nie tylko we współczującej miłości Boga, lecz również w słabości człowieka: Jezus zszedł na ten świat dla nas i dla naszego zbawienia⁶⁹. On sam wezwał nas do nawrócenia, które jest prawdziwym znakiem Królestwa Bożego⁷⁰. Na swej duchowej drodze człowiek musi wciąż walczyć i czuwać by samego siebie zachować od wpływów złego ducha i nie stracić swojego podobieństwa do Boga (por. Rdz 1,27). Dlatego też nie dziwi, że świadomość grzeszności odzwierciedlona jest w wielu tekstach doktrynalnych i liturgicznych różnych chrześcijańskich tradycji.

Wydaje się, że w życiu kapłana, który celebruje Najświętsze Tajemnice, samodyscyplina musi być silniejsza i bardziej uważna niż w życiu ludzi świeckich. Kapłan bowiem, jako mediator pomiędzy Bogiem i Jego ludem, powinien być także tym, który przewodzi w świętości życia. Już dla Ojców Kościoła kapłaństwo było tak święte i trudne zarazem, że niektórzy z nich woleli uciec, aniżeli stać się niegodnymi sługami Najwyższego.

Jednakże życie Kościoła, założonego przez Jezusa Chrystusa i ożywianego przez Ducha Świętego, potrzebuje służby ludzi. Stając się szczególnymi sługami Boga powinni oni głosić nowinę, że „bliskie jest królestwo niebieskie” (Mt 3,2). Pełniąc posługę kapłańską, pozostają oni słabymi i grzesznymi sługami, jak apostołowie. W ich służbie świadomość własnej słabości wydaje się niezbędną: po-

⁶⁸ TSB, 167–169.

⁶⁹ W *Credo* nicejsko-konstantynopolitańskim wyznajemy: τὸν δι' ἡμᾶς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα. H. DENZINGER, *Enchiridion Symbolorum. Definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Bologna 2003, n. 125. Zob. także: GREGORIUS NYSSENUS, *Oratio catechetica*, 15, PG 45, 48B.

⁷⁰ Por. B. VARGHESE, *West Syrian*, 111–112.

maga ona kapłanowi czynić wszystko z pokorą i chroni go przed obłudą i przypisywaniem sobie owoców posługi.

Teksty liturgiczne bardzo często zawierają w sobie wyznania pokutne. Jak przedstawiliśmy powyżej, modlitwy zachodniosyryjskiej Mszy św. zawierają wiele inwokacji i prośb, które stawiają celebransa wobec jego własnych braków. Pośród innych chrześcijańskich liturgii, zachodniosyryjska wydaje się najbogatszą w tego rodzaju elementy. Kapłan wielokrotnie wyznaje tu swą ludzką grzeszność, prosząc jednocześnie o Boże miłosierdzie, by zgromadzona wspólnota stała się godną przystąpienia do Świętego Świętych. Wśród różnych wyrażen 23 odnoszą się bezpośrednio do celebransa, który przed Bogiem pozostaje grzesznikiem, którego grzechy są wielkie i niezliczone. Tzw. elementy pokutne w tekstach modlitwa czynią go świadomym konieczności Bożej pomocy, gdyż tylko wtedy jego „słabe i grzeszne ręce” będą zdolne wypełnić kapłańską posługę.

Słabość i grzeszność oraz świętość sprawowanych misterii są wpisane w życie kapłana. Jednakże obecność w Liturgii Eucharystycznej tekstów pokutnych, stanowi wciąż nowe wezwanie do ciągłego poszukiwania stanu łaski, który – mimo ludzkiej słabości – uczyni kapłana godnym sprawowania Najświętszej Ofiary za zbawienia świata.

Bibliografia

- ATHANASIUS S.Y., MATHEN K., MOOLAYIL K., (red.), *The Trilingual Service Book*, Kottayam 2008.
- BEDJAN P. (red.), *Homilies of Mar Jacob of Saroug*, Piscataway 2006.
- BRIGHTMAN F.E. (red.), *Liturgies Eastern and Western being the Texts Original or Translated of the Principal Liturgies of the Church*, Oxford 1967.
- BROCK S., *Colophons*, w: S. BROCK, A.M. BUTTS, G.A. KIRAZ, L. VAN ROMPAY, *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*, Piscataway 2011, s. 101–102.
- CONGREGAZIONE PER IL CLERO, *Istruzione. Il Presbitero, Pastore e Guida della Comunità Parrocchiale*, Roma 2002.
- DAY P.D., *The Liturgical Dictionary of Eastern Christianity*, Collegeville 1993.
- DENZINGER H., *Enchiridion Symbolorum. Definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Bologna 2003.
- DESCHLER J.P., *Word and Meaning. A glossary in Liturgy and Iconography with special reference to the Theology of the Eastern Churches*, Kottayam 2012.
- EPHREM, *Carmina Nisibena XVIII*, w: E. BECK, *Des Heiligen Ephraem des Syrers „Carmina Nisibena”*, CSCOSyri 92, Louvain 1961, s. 48–50.

- EVAGRIUS PONTICUS, *Πρακτικὸς*, w: ÉVAGRE LE PONTIQUE, *Traité pratique ou le moine*, ed. A.&C. GUILLAUMONT, (SCh 171), Paris 1971.
- GIANAZZA P.G., *Temi di teologia orientale*, Bologna 2010.
- GIOVANNI DI KRONSTADT, *La mia vita in Cristo: semi di preghiera e di pace*, Torino 1979.
- GREGORIUS NAZIANZENSUS, *Oratio 2*, w: GRÉGOIRE DE NAZIANZE, *Discours 1-3*, J. BERNARDI (wyd.), (SCh 247), Paris 1978, s. 84–241
- GREGORIUS NYSSENUS, *Oratio catechetica*, PG 45, k. 9–106.
- HARRAK A. (red.), *Jacob of Sarug's Homily on the Partaking of the Holy Mysteries*, Piscataway 2009.
- IOHANNES CHRYSOSTOMUS, *De Sacerdotio*, PG 48, k. 621–692.
- IOHANNES CHRYSOSTOMUS, *De Sacerdotio*, w: J. Arbutnot Nairn (red.), *Περί ιερωσύνης – De Sacerdotio of St. John Chrysostom*, Cambridge 1906.
- JAN CHRYSOSTOM, *Dialog „O kapłaństwie”*, tł. W. Kania, Kraków 2009.
- KHOURI-SARKIS G., *L'anaphore syriaque de Saint Jacques*, „L'Orient Syrien” 4 (1959), s. 385–448.
- KIRAZ G.A., *The New Syriac Primer*, Piscataway 2007.
- KONDOTHRA M.G., *Sacrament of Ordination in the Malankara Orthodox-Syrian Church*, w: HOFRICHTER P., G. WILFLINGER (red.), *Sixth Non-Official Consultation on Dialogue within the Syriac Tradition*, Vienna 2004, s. 80–93.
- MOUNAYER E.J., *The Eucharistic Liturgy of the Syrian Church of Antioch*, w: J. MADEY (red.), *The Eucharistic Liturgy in the Christian East*, Kottayam – Paderborn 1982, s. 69–98.
- NIN M., *Anafore*, w: E.G. FARRUGIA, *Dizionario Enciclopedico dell'Oriente Cristiano*, Roma 2000, s. 35–38.
- O'COLLINS G., KEENAN JONES M., *Jesus Our Priest: A Christian Approach to the Priesthood of Christ*, Oxford 2010.
- PANICKER G., VELLIAN J., *A Historical Introduction to the Syriac Liturgy*, Kottayam 2010.
- PANIKER G., *The Holy Qurbano in the Syro-Malankara Church*, w: J. MADEY (red.), *The Eucharistic Liturgy in the Christian East*, Kottayam – Paderborn 1982, s. 133–172.
- PITTAPPILLIL F., *The Celebration of the Holy Mysteries*, Kottayam 2011.
- POTOCZNY M., *Rodziny liturgiczne chrześcijańskiego Wschodu – panorama*, „Teologia i Człowiek” 25/1 (2014), s. 165–185.
- POTOCZNY M., *كُورْبَانَا سَلْبًا وَجَاهِلًا* Priest as a weak and sinful servant in the priestly prayers of the West Syrian Liturgy of Eucharist, „The Harp” 28 (2013), s. 326–349.
- RAJAN K. M., *Queen of the Sacraments*, Kottayam 2008.

- SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum Ordinis”*, AAS 58 (1966), s. 991–1120.
- ŠPIDLIK T., *Duchowość chrześcijańskiego Wschodu. Przewodnik systematyczny*, Kraków 2005.
- ŠPIDLIK T., TENACE M., ČEMUS R., *Il monachesimo secondo la tradizione dell’Oriente cristiano*, Roma 2007.
- TAFT R.F., *The Liturgy of the Hours in East and West: The origins of the Divine Office and its meaning for today*, Collegeville 1986.
- TAFT R.F., *The Precommunion Rites: A history of the Liturgy of St. John Chrysostom*, t. 5, Roma 2000.
- VAN DER PLOEG J., *Une homélie de Jacques de Saroug sur la réception de la sainte communion*, w: *Melanges Eugene Tisserant*, t. III, Vatican 1964, s. 395–418.
- VARGHESE B., *The Syriac Version of the Liturgy of St James. A brief history for Students*, Kottayam 2001.
- VARGHESE B., *West Syrian Liturgical Theology*, Aldershot 2004.
- YOUSIF P., *L’Eucharistie chez saint Éphrem de Nisibe*, Rome 1984.
- ZHELTOV M., *The Moment of Eucharistic Consecration in Byzantine Thought*, w: M.E. JOHNSON (red.), *Issues in Eucharistic Praying in East and West: Essays in Liturgical and Theological Analysis*, Collegeville 2010, s. 263–306.